

European Standards and Guidelines for QA in the EHEA

a projekty Map-ESG, IBAR

*Helena Šebková,
Centrum pro studium vysokého školství, v.v.i.*

Boloňský proces a názory na harmonizaci v oblasti zajišťování kvality

Přímá výzva k harmonizaci aktivit v zajišťování kvality už v roce 1999 (*Boloňská deklarace*)

→ velmi nepříznivá odezva z řad akademické komunity ⇒ obavy z nárůstu administrativy, nároku na finanční prostředky, ale i zásahu do autonomie vysokých škol(2001)

..... a situace po 4 letech (*Bergenské komuniké, 2005*):

Ministři přijali Standardy a směrnice pro zajišťování kvality EHEA (ESG, European Standards and Guidelines for QA in the EHEA)

Další setkání ministrů a přijatá komuniké (*Londýnské komuniké, 2007, Lovaňské komuniké, 2009*) ESG a jejich implementaci dále podpořily

Zhodnocení desetiletého období Boloňského procesu (*Komuniké Vídeň-Budapešť, 2011*)

Ocenění úspěchů, ale“přesto byla řada cílů implementována jen do určité míry; mezi nimi i zajišťování kvality“

European Standards and Guidelines for Quality Assurance in the EHEA (ESG)

Autoři ESG:

ENQA (European Association for Quality Assurance in Higher Education)

EUA (Evropská Asociace univerzit)

EURASHE (Asociace institucí vysokoškolského vzdělávání)

ESU (Evropská asociace studentů)

Struktura ESG

- Část 1 Evropské standardy a směrnice pro vnitřní zajištění kvality v rámci institucí terciárního vzdělávání
- Část 2 Evropské standardy a směrnice pro vnější zajištění kvality terciárního vzdělávání
- Část 3 Evropské standardy a směrnice pro agentury provádějící vnější zajištění kvality.
- Část 4 Budoucí perspektivy a výzvy
- Přílohy

European Standards and Guidelines for Quality Assurance in the EHEA (ESG)

ESG zdůrazňují:

- bohatství Evropy spočívající v rozmanitosti politických, sociálně-kulturních a historických tradic a jazyků a rozvíjející se různé systémy terciárního vzdělávání. Standardy a směrnice pro zajišťování kvality proto nesmí
- mít jednotný a omezující přístup ke kvalitě
- vyžadovat plnění detailních předpisů

ESG vycházejí z generických principů, které by především měly vzbudit všeobecný ohlas a diskusi o rozdílných názorech na kvalitu vzdělávání mezi institucemi, agenturami, akademickou komunitou i studenty.

Výraznou charakteristikou ESG je, že se soustředují na cíle, nikoliv na způsob, jakým jsou cíle dosaženy.

Project Map-ESG

- Mapping the Application and Implementation of the ESG (MAP-ESG, 2010-2011)
- Konsorcium projektu → E4 Group, koordinátor → ENQA, reprezentant Řídící skupiny projektu → EUA, administrativa → EUA Sekretariát
- Důvod projektu → po 4 letech zkušeností s implementací a používáním ESG → náměty na revizi a úpravy. Autoři ESG → před diskusí o revizi je potřeba zmapovat zkušenosti různých zainteresovaných partnerů a jejich názory na to, zda je revize ESG potřebná/nutná.
- Metodika → práce s dokumenty, výzkum → různé zainteresované skupiny, workshopy

Project Map ESG - výsledky

Jednoznačně se ukázalo, že ESG:

- jsou důležitým úspěchem Boloňského procesu, jsou velmi dobře přijímány všemi uživateli vysokého školství, jsou využitelné v celém jeho diverzifikovaném kontextu a ovlivňují rozvoj procesů zajišťování kvality na institucionální a národní úrovni i práci agentur pro zajišťování kvality.
- ovlivnily porozumění a názory na zajišťování kvality mezi různými relevantními zainteresovanými skupinami
- představují jeden z velmi důležitých nástrojů pro dosažení cílů Boloňského procesu

Z projektu vyplývá, že je potřeba se soustředit na možné vylepšení ESG, nikoli na celkovou a zásadní revizi jejich principů

Project Map-ESG - výsledky

Účel a rozsah ESG

- podstatné je zachovat koncept generických principů
- umožnit využití pro nejširší spektrum zájemců v EHEA
- udržet jejich působení jako doporučujícího dokumentu
 problém: nalezení shody, zda ESG jsou doporučení nebo nástroj, který bude dodržován/bude závazný
- zachovat současný vhodný rozsah dokumentu
- zohlednit specifické závazky i obecné principy Boloňského procesu

Srozumitelnost a využitelnost

- ESG jsou již široce využívány v různých souvislostech a na různých úrovních
- pro budoucí práci s dokumentem by bylo vhodné zlepšit srozumitelnost terminologie, odstranit možné nejasnosti nebo rozpory jazykové i obsahové

Project-Map ESG – výsledky

Dopad a implementace ESG

- projekt prokázal rozsáhlou implementaci i dopad ESG
- dopad je zřetelný na institucionální i systémové úrovni, na vnitřní i vnější mechanismy zajišťování kvality
- přesto je potřeba dále rozšiřovat povědomí o ESG, zejména na úrovni těch akademických pracovníků, kteří se přímo podílejí na vzdělávání

Project Map-ESG, výsledky

Doporučení

- dobře zvážit možný dopad změn na všechny, kteří už ESG rutinně užívají i na ty, kteří je zavedli nedávno nebo se k tomu chystají
- navrhnout ministrům, aby požádali E4 Group o revizi
- zabývat se revizí ESG na základě spolupráce a konzultací se všemi relevantními uživateli, zejména s *Education International, Business Europe, Bologna Follow Up Group (BFUG), EQAR*
- provádět revizi tak, aby se zachovaly současné principy ESG
- poskytnout revidovaný text BFUG před schůzkou ministrů v roce 2015 a následně ministrům k diskusi a rozhodnutí

Zkušenosti ukazují, že úspěch ESG spočívá v tom, že byly zpracovány na základě všeobecné shody a doporučují postupovat stejným způsobem při jejich revizi

Reakce E4 Group na výsledky Map-ESG

ENQA zdůrazňuje, že při revizi ESG je nejdůležitější

- zachovat generický přístup a odmítnout snahu upravovat ESG jako detailní a normativní předpis, aby byla zachována jejich aplikovatelnost v různých zemích
- mít stále na zřeteli, že úspěch ESG byl podmíněn jejich tvorbou v konsensuálním prostředí

Projekt IBAR

- “Identifying barriers in promoting the European Standards and Guidelines for Quality Assurance at institutional level and making recommendations as to how these might be addressed (IBAR)“, finanční podpora → Lifelong Learning Programme
- Partneři projektu: ČR, CSVŠ, v.v.i. → koordinátor projektu; UK, University of Strathclyde; Lotyšsko, University of Latvia; Polsko, Warsaw School of Economics; Portugalsko, CIPES; SR, Universita Konstantina Filosofova v Nitře; Holandsko, CHEPS
- Zaměření projektu → implementace ESG na institucionální úrovni v různých oblastech činnosti vybraných vysokých škol, sledování bariér bránících implementaci a příkladů dobré praxe → 4 pilotní vysoké školy reprezentující vs systém v každé z partnerských zemí (ČR: VUT, UP, VŠCHT, VŠFS)

Projekt IBAR

- Struktura projektu – 8 výzkumných Workpackages
 - *WP1 – W4: organizace projektu včetně průběžného hodnocení a rozšiřování výsledků
 - *WP5: Přehled vnitřních systémů zajišťování kvality
 - *WP6: Kvalita a přístup k vysokoškolskému vzdělání
 - *WP7: Kvalita a studenti
 - *WP8: Kvalita a řízení vysokých škol
 - *WP9: Kvalita a zaměstnavatelé (včetně soukromého sektoru)
 - *WP10: Kvalita a akademičtí pracovníci
 - *WP11: Kvalita a informace
 - *WP12: Kvalita a středoškolské vzdělávání

Projekt IBAR – struktura výsledků

Výsledky WP5-WP12

- **případové studie** → 4 pilotní vysoké školy (28 studií), metodika → studium veřejně dostupných dokumentů, monitorování situace na vysokých školách → rozhovory, dotazníkové šetření
- **národní studie** → komparace případových studií (7 studií)
- mezinárodní komparativní studie o implementaci ESG v každé oblasti činností
- výsledná zpráva a **knižní publikace** v roce 2013
- **dohoda o spolupráci (Map-ESG a IBAR) a o rozšiřování výsledků s EÚA**

webová stránka projektu: www.ibar-llp.eu

Příklad výsledků WP5 soulad/nesoulad/využití ESG Standardu a Směrnice 1 (Část 1)

Evropské standardy a směrnice pro vnitřní zajištění kvality v institucích terciárního vzdělávání, Část 1

1.1 Politika a procedury pro zajištění kvality

Standard:

- Instituce by měly mít politiku a související procedury pro zajištění kvality a standardů svých programů a kvalifikací. Měly by se výslovně zavázat k vývoji kultury, která uznává důležitost kvality, a zajištění kvality v jejich činnosti. K dosažení těchto cílů by měly instituce vytvořit a realizovat strategii pro trvalé zvyšování kvality.
- Strategie, politika a procedury by měly mít oficiální status a měly by být veřejně dostupné. Svou roli by v nich měli hrát také studující a další zainteresované skupiny.

ESG, Část 1

Směrnice:

- Oficiální politiky a procedury poskytují rámec, v němž instituce terciárního vzdělávání mohou rozvíjet a monitorovat efektivitu svých systémů zajištění kvality. Pomáhají také vytvořit veřejnou důvěru v institucionální autonomii. Politiky obsahují vyjádření záměrů a hlavní prostředky k jejich dosažení. Procedurální pokyny mohou obsahovat podrobnější informace o způsobech, kterými je politika prováděna, a představují zdroj informací pro všechny, kdo potřebují znát praktické aspekty provádění procedur.
- Programový dokument by měl obsahovat:
 - * vztah mezi výukou a výzkumem v rámci instituce;
 - * institucionální strategii týkající se kvality a standardů;
 - * **organizaci systému zajištění kvality;**
 - * zodpovědnost kateder, ústavů, fakult a další organizačních jednotek a osob za zajištění kvality;
 - * **zapojení studujících do zajištění kvality;**
 - * způsob provádění, monitorování a revidování politiky.

Systemy vnitřního zajišťování kvality: mezinárodní srovnání

Bariéry implementace ESG z hlediska národních dokumentů

- v současné době se ve většině sledovaných zemí implementací ESG na institucionální úrovni nezabývá žádná speciální národní politika/strategie
- výjimky
 - * Nizozemí
 - * doporučení pro akreditační agentury
- přesto je převážná část obsahu ESG implicitně zahrnuta do institucionálních systémů zajišťování kvality
- bez ohledu na neexistenci národní politiky jsou ESG na institucionální úrovni implicitně využívány → skutečné bariéry způsobené obsahem národních dokumentů nelze najít

Systemy vnitřního zajišťování kvality: mezinárodní srovnání

Usnadnění implementace:

- některé části/prvky ESG jsou zakomponovány do zákonů a/nebo strategických dokumentů → stávají se do určité míry povinnými na institucionální úrovni (například studenti v řídicích orgánech, zaměstnání akademických pracovníků, akademické tituly, ... v některých zemích implementace národních kvalifikačních rámců)

Zpomalení/brzdění implementace:

- nejasná/žádná strategie pro implementaci ESG → odklon od principů ESG například k využití rankingů; důvod → zavedení ESG jako principy systematického zlepšování vyžaduje určité úsilí → využití nabídky uplatnit místo toho umístění univerzity v žebříčku jako měřítko kvality studia

Systemy vnitřního zajišťování kvality: mezinárodní srovnání

Bariéry implementace na institucionální úrovni

- sledované vysoké školy nepovažují zavádění ESG za svoji povinnost a jsou poměrně vágní k investování určitého dalšího úsilí k tomu, aby vytvořily (předpokládaný) další byrokratický systém
- neznamená to resistenci k rozvoji vnitřního mechanismu zajišťování kvality, systémy jsou v mnoha případech vytvořeny a rozvíjeny, pouze podle mírně odlišných představ než doporučují ESG

Ukazuje se, že

- chybí dostatečná informovanost a komunikace o ESG
- není k dispozici dostatečná možnost praktického poradenství, jak vytvářet kulturu kvality
- místo vyváženého řízení kvality v procesech shora dolů a zdola nahoru často převládá jeden z těchto možných přístupů

Systemy vnitřního zajišťování kvality: mezinárodní srovnání

- možné bariéry → přístup pracovníků odpovědných za rozvoj institucionálního zajišťování kvality
- doporučení → poradenství a podpora směřovat rozvoj systémů vhodným směrem

Příklady dobré praxe

- zatím pouze předběžné, je potřeba mít zpracovány další tématicky, které poskytnou podrobnější informace o tom, jak jsou institucionální strategie chápány na jednotlivých součástech institucí, studenty, akademickými pracovníky atd.
- využití strukturálních fondů pro rozvoj vnitřních systémů hodnocení kvality (CZ, SK)
- národní strategie v zajišťování kvality explicitně doporučuje zavedení ESG (NL)

Systemy vnitřního zajišťování kvality: ČR

- Platí řada výsledků mezinárodního srovnání
Standard 1.1 Instituce by měly mít politiku a související procedury pro zajištění kvality. Dokumenty → oficiální status, veřejně dostupné, zajištění účasti studentů a dalších zainteresovaných skupin na hodnocení kvality.
- vliv z národní úrovně → zákon, Dlouhodobý záměr MŠMT, Aktualizace
- institucionální strategické /programové dokumenty → DZ, Aktualizace obsahují „strategii“ institucionálního zajišťování kvality
- vnitřní předpisy (statut, směrnice rektora) → podrobnější koncept zajišťování kvality (četnost, organizace/metodika, účast akademické obce, externích partnerů, odpovědnost na jednotlivých úrovních)
- institucionalizace vnitřního zajišťování kvality v jedné ze sledovaných VŠ (Útvar kvality, Rada pro kvalitu)

Systemy vnitřního zajišťování kvality: ČR

existuje logický řetěz veřejných dokumentů

Dlouhodobý záměr, Aktualizace → výroční zpráva → Aktualizace strategické cíle → míra jejich naplnění → úprava cílů

Shrnutí: aniž by dokumenty explicitně uváděly ESG (konkrétní odkazy na ESG jenom v některých případech), jsou ESG vesměs implicitně obsaženy ve strategických dokumentech a vnitřních předpisech týkajících se vnitřního zajišťování kvality

Bariéry implementace

- * problém vztahu hodnocení kvality vzdělávání a V+V (specifická metodika hodnocení)
- * důraz jenom na některé specifické součásti hodnocení kvality (např. studentská anketa)
- * velký vliv kritérií (vstupních) využívaných v hodnocení kvality pro akreditaci

Systemy vnitřního zajišťování kvality: ČR

Bariéry implementace (závažné)

- **obecně malá informovanost** o mezinárodních aktivitách v zajišťování kvality
- nedůvěra k zavádění něčeho nového
- nedůvěra k účelu „novinek“
- obava z navýšení pracovních požadavků, k nadměrnému nárůstu administrativy, k potřebě dalších finančních prostředků
- **nesrozumitelnost termínu „kultura kvality“**
- obtížné porozumění „jazyku“ dokumentů jako např. ESG (zejména pro techniky)

Map-ESG a IBAR

Implementace a využití ESG → daleko příznivější ve výsledcích Map-ESG, než výsledky IBAR (zatím předběžné, zkoumání dalších tématik může přinést nové poznatky)

Možné důvody

IBAR je zaměřen

- * **pouze na vnitřní hodnocení kvality**
- * respondenti jsou pouze z akademické obce
- * řadoví akademičtí pracovníci mohou mít/mají horší přístup k informacím
- * existuje velká nedůvěra ke koncepčním/strategickým dokumentům (s výjimkou Dlouhodobých záměrů), kterých je příliš mnoho a často se mění
- * velké pracovní zatížení + finanční problémy nepodporují
 - ** sledování mezinárodních aktivit
 - ** zavádění nových aktivit včetně rozvoje zajišťování kvality